

**INTERNATIONAL FEDERATION OF LIBRARY
ASSOCIATIONS AND INSTITUTIONS**

**MEĐUNARODNI SAVEZ KNJIŽNIČARSKIH DRUŠTAVA
I USTANOVA**

Smjernice za knjižnične usluge za osobe s demencijom

Helle Arendrup Mortensen i Gyda Skat Nielsen

**Hrvatsko knjižničarsko društvo
Zagreb
2011.**

ELEKTRONIČKA IZDANJA
HRVATSKOGA KNJIŽNIČARSKOG DRUŠTVA
Knjiga 4
ISSN 1846-5447

Urednički odbor

Ana Barbarić
Ivana Hebrang Grgić
Irena Kranjec
Lobel Machala
Breza Šalamon-Cindori
Daniela Živković

Glavna urednica

Ana Barbarić

Naslov izvornika

Guidelines for library services to persons with dementia, 2007

Autorizirani prijevod

International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)
The Hague, Netherlands

S engleskog prevela

Amelija Tupek

Stručna redakcija prijevoda

Ljiljana Sabljak

Lektorica

Anka Ivanjek

ISBN

978-953-6001-76-7

Sadržaj

Uvod	4
Zahvale	5
Što je demencija?	6
Najčešći oblici demencije	7
Stupnjevi demencije	9
Kratka povijest demencije	10
Komuniciranje s osobom s demencijom	13
Knjižnična građa za osobe s demencijom	14
Knjižnične usluge za osobe vezane uz dom	17
Knjižnične usluge za osobe smještene u ustanove za trajnu skrb i ustanove za dnevnu skrb	18
Suradnja s osobljem	19
Modeli knjižničnih usluga	20
Predstavnici za čitanje	22
Etničke i kulturne manjine	23
Promoviranje knjižničnih usluga	24
Zaključak	25
Bibliografija	26
Mrežna mjesta	27
Dodatna literatura	29
O autoricama	31

Uvod

Tijekom posljednjeg desetljeća, mnoge zemlje posvećuju sve veću pažnju oboljenjima vezanim uz demenciju, prvenstveno zbog ubrzanog porasta starije populacije. Iako se demencija općenito smatra bolešću vezanom uz dob, i mlađe osobe pate od demencije.

Osobe s demencijom postupno će gubiti pamćenje, njihova osobnost može se temeljito izmijeniti, mogu se razviti tjelesna ograničenja i bolesniku će biti potrebna pomoć oko većine dnevnih aktivnosti. Unatoč takvim mentalnim i tjelesnim ograničenjima, osobi s demencijom mogu koristiti mnoge vrste knjižničnih usluga.

Svrha je ovih smjernica u knjižnicama, među knjižničnim stručnjacima, njegovateljima, tvorcima javne politike, obiteljima i prijateljima oboljelih od demencije, povećati svijest o tome da mnoge vrste knjižničnih usluga i građe mogu pomoći u poticanju pamćenja te istovremeno pružiti zadovoljstvo i zabavu.

Iskustvo pokazuje da čitanje knjiga i pribavljanje informacija može koristiti svakoj osobi sa srednjom fazom demencije. Ove smjernice pružaju praktične preporuke o pružanju duhovnog poticaja pomoću knjiga i druge knjižnične građe. Ova publikacija također pruža prijedloge knjižničnom osoblju o tome kako oblikovati takve usluge ciljanoj populaciji. Prikazani primjeri najčešće su preuzeti iz danskih narodnih knjižnica.

Ova je publikacija dio niza smjernica IFLA-ine Sekcije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama (Libraries Serving Disadvantaged Persons Section – LSDP)¹ koji se usredotočuje na osobe sa specifičnim oštećenjima i posebnim potrebama. Potpuni popis smjernica Sekcije nalazi se na kraju ove publikacije.

Autorice Smjernica za knjižnične usluge za osobe s demencijom rado će odgovoriti na pitanja kolega iz međunarodne zajednice. Na kraju knjige nalaze se njihovi podaci za kontakt.

¹ Izvorni naziv Sekcije je u međuvremenu promijenjen i sad glasi Library Services to People with Special Needs Section. *Nap. ur.*

Zahvale

Autorice su zahvalne mnogim osobama i ustanovama koji su doprinijeli ovoj publikaciji, naročito članovima Stalnog odbora IFLA-ine Sekcije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama (LSDP), Broru Tronbackeu, ravnatelju Centra za lagano za čitanje u Švedskoj, Danskog centra znanja o starenju, Danskog centra za prisjećanje i Centru za razvoj usluga za demenciju, Stirling. Autorice također žele zahvaliti Vibeke Lehmann (LSDP) za njezino stilsko i gramatičko uređivanje teksta.

Što je demencija?

Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji,² demencija je posljedica razvoja bolesti. Kada se osobi dijagnosticira oblik demencije, primjerice, Alzheimerova bolest ili srodni poremećaj, ta osoba pokazuje jasne simptome oštećenja pamćenja, razmišljanja i ponašanja. Rani znakovi demencije uključuju probleme u pamćenju nedavnih događaja i teškoću u obavljanju rutinskih i poznatih zadataka. Osoba također može iskusiti zbunjenost, promjenu osobnosti, promjenu ponašanja, oštećeno prosuđivanje, otežano pronalaženje riječi, završavanje misli ili praćenja uputa.

Demencija nije normalni dio starenja. Ona ne poznaje društvene, ekonomske, etničke ili zemljopisne granice. Iako će svaka osoba iskusiti demenciju na svoj način, zajedničko im je to što se oboljeli ne mogu sami brinuti za sebe i trebat će pomoć u svim dijelovima svakodnevnoga života. Trenutno ne postoji lijek za demenciju, ali medicinski tretman može odgoditi razvoj bolesti. Demencija je ireverzibilna ako je uzrokovana bolešću ili ozljedom. Može biti reverzibilna ako je uzrokovana drogama, alkoholom, hormonskom ili vitaminskom neravnotežom ili depresijom.

² www.alz.co.uk/adi/pdf/helpforcaregivers

Najčešći oblici demencije

Alzheimerova bolest (AB)

Alzheimerova bolest najčešći je uzrok demencije. Procjenjuje se da je oko 60 posto svih slučajeva demencije povezano s Alzheimerovom bolešću.³ Alzheimerova bolest napada dijelove mozga koji upravljaju razmišljanjem, pamćenjem i jezikom.

Tijekom Alzheimerove bolesti, živčane stanice umiru u određenim dijelovima mozga i mozak se skuplja. Ovo utječe na sposobnost ljudi na prisjećanje, govor, razmišljanje i donošenje odluka. Bolest nastupa postupno i pogoršanje je obično sporo.

Za sada je uzrok bolesti nepoznat. Alzheimerova bolest pogađa sve društvene skupine i nije povezana s društvenim položajem, spolom, etničkom pripadnošću ili zemljopisnim smještajem. Iako se Alzheimerova bolest češće pojavljuje kod starijih osoba, nje me mogu biti pogođene i mlade osobe. Alzheimerova bolest utječe na svaku osobu na drugačiji način. Njezin utjecaj na osobu uvelike ovisi o tome kakva je osoba bila prije početka bolesti, poput osobnosti, tjelesne kondicije i životnog stila. Simptomi Alzheimerove bolesti mogu se razumijeti u kontekstu triju stupnjeva razvoja bolesti – ranog, srednjeg i kasnog. Kao što je već rečeno, svi navedeni simptomi neće se pojaviti kod svih osoba i simptomi variraju od osobe do osobe.

Krvožilna demencija

Krvožilna demencija pogađa 20 posto osoba s demencijom. Vaskularna bolest događa se na mjestima gdje su krvne žile oštećene i dotok kisika je ugrožen. Ako je prekinut dotok kisika do mozga, moždane stanice će vjerojatno odumrijeti, što dovodi do niza malenih moždanih udara i možda do krvožilne demencije.

Citirano iz: Alzheimer's Disease International (ADI).⁴

Kod nekih osoba s krvožilnom demencijom, simptomi su stabilni neko vrijeme da bi se stanje iznenada pogoršalo kao posljedica još jednoga moždanog udara. Ovo odudara od postupnog pogoršanja koje je često kod bolesnika s Alzheimerovom bolešću. Ponekad je teško odrediti ima li bolesnik Alzheimerovu bolest ili krvožilnu demenciju. Također je moguće da osobu pogode obje bolesti.

Citirano iz: Alzheimer's Disease: help for caregivers. WHO.⁵

³ www.alz.co.uk

⁴ www.alz.co.uk

⁵ www.alz.co.uk/adi/pdf/helpforcaregivers

Demencija s Lewyjevim tjelešcima

Demencija s Lewyjevim tjelešcima treći je najčešći uzrok demencije i pojavljuje se kod 20 posto slučajeva. Demencija s Lewyjevim tjelešcima slična je Alzheimerovoj bolesti u tome što je uzokovana degeneracijom i odumiranjem živčanih stanica u mozgu. Dobila je naziv po nenormalnom nakupljanju proteina poznatih kao Lewyjeva tjelešca, što se odvija u živčanim stanicama mozga. Polovica ili više od polovice s bolešću Lewyjevih tjelešaca također razviju i simptome Parkinsonove bolesti.

Citirano iz: Alzheimer's Disease International (ADI).⁶

⁶ www.alz.co.uk

Stupnjevi demencije

U **ranoj fazi** osoba može:

- imati poteškoće s jezikom
- iskusiti značajni gubitak pamćenja, naročito kratkoročnoga
- biti dezorijentirana neko vrijeme
- izgubiti se na poznatim mjestima
- pokazati teškoće pri donošenju odluka
- imati pomanjkanje inicijative i motivacije
- pokazati znakove depresije i agresivnosti
- pokazati gubitak interesa za hobije i aktivnosti.

U **srednjoj fazi** osoba:

- može postati vrlo zaboravna, naročito u vezi nedavnih događaja i imena ljudi
- ne može više živjeti sama bez pomoći
- ne može kuhati, čistiti i obavljati kupovinu
- može postati izrazito ovisna o nekome
- može trebati pomoć s osobnom higijenom
- može imati pojačane teškoće s govorom
- može odlutati i pokazivati druge abnormalnosti ponašanja
- može se izgubiti u svome domu i zajednici
- može imati halucijacije.

U **kasnoj fazi** osoba:

- može imati poteškoća s jedenjem
- ne prepoznaje rodbinu, prijatelje i poznate predmete
- može imati poteškoća sa shvaćanjem i tumačenjem događaja
- ne snalazi se u svome domu
- može imati poteškoća s hodanjem
- može se neprikladno ponašati u javnosti
- može biti prikovana uz invalidska kolica ili krevet.

Citirano iz: Alzheimer's disease : help for caregivers. WHO.⁷

⁷ www.alz.co.uk/adi/pdf/helpforcaregivers

Kratka povijest demencije

Riječ demencija potječe od latinske riječi de = iz + mens = um i označava gubitak ili oštećenje mentalne snage uslijed bolesti.

Egipćani i Grci u razdoblju 2000.-1000. godine pr.n.e. bili su svjesni povezanosti poremećaja pamćenja s godinama i starom dobi.

Kinezi su koristili riječi Zhi Dai Zheng za demenciju i Lao Ren Zhi Dai Zheng za senilnu demenciju, što se opisivalo kao bolest starih ljudi koje karakterizira nemogućnost govora, nedostatak reakcije i ludilo.

Rimljani, tj. Aulo Kornelije Celzo i Klaudije Galen u 1. i 2. stoljeću n.e. govorili su o kroničnim duševnim poremećajima koji uzrokuju nepovratno oštećenje viših intelektualnih funkcija.

Citirano iz: WHO. What is dementia? What is Alzheimer's disease?⁸

Dr. Philippe Pinel (1745.-1826.), francuski osnivač moderne psihijatrije, prvi je upotrijebio riječ "demencija" 1797. godine.

1906. godine **dr. Alois Alzheimer** (1864.-1915.), poznati njemački patolog, opisao je 55-godišnjakinju umrlu od neobične duševne bolesti koja je uzorkovala gubitak pamćenja, dezorijentaciju i halucinacije. Budući da je dr. Alzheimer prvi put opisao karakteristične promjene mozga, bolest je nazvana "**Alzheimerova bolest**".

Izazov za narodne knjižnice

Svjetska populacija stari. Procjenjuje se da trenutno 24 milijuna ljudi diljem svijeta ima demenciju, od toga 2/3 živi u zemljama u razvoju. Ovaj će broj do 2040. godine porasti na više od 81 milijun oboljelih. Većina ovog porasta odvijat će se u zemljama s ubrzanim razvojem i gusto naseljenim regijama kao što su Kina, Indija i njihovi susjedi na jugu Azije i zapadnom Pacifiku.

Citirano iz: Alzheimer's Disease International.⁹

Unatoč ovom velikom broju osoba s demencijom, u većini zemalja ne čini se da je pridana dovoljno velika važnost javnim, zdravstvenim i socijalnim uslugama da bi se zadovoljilo potrebe osoba s demencijom, čiji je broj u porastu. S ubrzanim porastom bolesti vezanih uz demenciju, bilo bi korisno za sve dijelove društva da odgovore na potrebe osoba s demencijom na odgovoniji način.

⁸ www.searo.who.int/en/Section1174/Section1199/Section1567/Section1823.htm

⁹ www.alz.co.uk

Do sada, knjižničari obično nisu bili uključeni u krug stručnjaka koji se brinu za osobe s demencijom. Često se tretman usredotočuje više na fizičku brigu, nego na duševno poticanje. Većina narodnih knjižnica nema specijalizirane usluge za osobe s demencijom, iako njihove usluge trebaju odgovarati na informacijske i rekreativne potrebe **svih** populacijskih skupina. U demokratskom društvu, pravo pristupa kulturi, književnosti i informaciji proteže se na sve, uključujući i osobe s oštećenjima. Kvaliteta života važan je čimbenik i svi imaju pravo na puno sudjelovanje u društvu ukoliko je to moguće.

Različite kulture na različite načine prihvaćaju i nose se s osobama s demencijom, bilo da ta osoba živi kod kuće ili u ustanovi. Neovisno o kulturološkim razlikama, narodne knjižnice mogu voditi put u oblikovanju određenih usluga i zbirki za osobe s demencijom. U skandinavskim i drugim zapadnim zemljama, sve je veće razumijevanje i prihvaćanje ovoga izazova.

Građa za čitanje i glazba mogu stimulirati pamćenje, kao i pružiti uživanje i zabavu. Čitanje i slušanje glazbe potiču nekoliko funkcija mozga. Popularna izreka "Ako nešto ne koristiš, to i gubiš" istinita je. Umirujuća glazba i meditativni napjevi također su pokazali smanjenje nervoze i tjeskobe.

Važno je naglasiti da se zdrav razum i toplo srce sami ne mogu boriti s demencijom – stručni uvid i stručna procjena također su važni dijelovi rješenja. Drugim rječima, dobro znanje o demenciji od presudne je važnosti. Poglavlja koja slijede pokazat će kako prikladno osmišljene knjižnične usluge i posebna građa mogu imati pozitivan učinak na osobe s demencijom.

Pružanje usluga osobama s demencijom

Knjižnično osoblje koje pruža usluge osobama s demencijom, mora imati znanja o bolestima vezanim uz demenciju i kako te osobe mogu reagirati. Dostupna je velika količina literature (vidjeti Bibliografiju) i preporuča se da se knjižnično osoblje savjetuje sa stručnjacima iz ovog područja, sudjeluje u odgovarajućim tečajevima i konferencijama i, ukoliko je moguće, provede neko vrijeme s mentorom promatrajući pacijente s demencijom u ustanovi za skrb. Ukoliko se želi pružiti uslugu koja će biti uspješna, važna je suradnja nekoliko struka.

Strpljenje i briga također su potrebni za uspješan ishod, kao i tijesna suradnja s obitelji i njegovateljima bolesnika.

Komuniciranje s osobom s demencijom

- **Uspostavite kontakt očima** tako da osoba zna da govorite *njoj*, a ne *o* njoj.
- **Zaokupite pažnju osobe** prije nego počnete govoriti.
- **Govorite jasno i polako.** Uspostavite kontakt očima.
- **Obratite pažnju na govor tijela** osobe s demencijom kao i na svoj, budući da je neverbalna komunikacija vrlo važna za osobe s jezičnim poteškoćama.
- **Koristite jednostavan jezik**, kratke rečenice i izbjegavajte korištenje stranih riječi.
- **Koristite ponavljanja i dosljedne fraze** kako biste izbjegli zbrku.
- **Budite kreativan slušatelj** i pokažite razumijevanje, snošljivost i poštovanje.
- **Dajte osobi s demencijom dovoljno vremena da odgovori** i postavljajte pitanja na koja se može odgovoriti jednostavnim “da” i “ne”. Izbjegavajte pitanja otvorenog tipa.
- **Uključite svakodnevne teme u vaš razgovor**, primjerice, vrijeme, upućivanje na poznate predmete koji mogu potaknuti sjećanje.
- **Budite smireni, pružite podršku i koristite utješne geste.**

Knjižnična građa za osobe s demencijom

Knjige i audiovizualna građa mogu doprinijeti kvaliteti života u ustanovi. Buđenjem ugodnih sjećanja, pomažete štićenicima da povrate osjećaj identiteta. Ove su osobe mogle imati posebne hobije i interese tijekom svojega života. Knjige i glazba mogu podsjetiti štićenike na ove interese i probuditi sjećanja na djetinjstvo, mladost, radni vijek i obitelj.

- **Ilustrirane knjige**
Osobe s demencijom obično vole knjige s velikim i jasnim ilustracijama, naročito fotografijama. Popularni predmeti su životinje, cvijeće, moda, djeca, zemlje, stari automobili i sl. Prikladne su dječje knjige s velikim i jasnim ilustracijama.
- **Knjige za čitanje naglas**
Osobe s demencijom obično vole slušati kako netko čita naglas. Međutim, tekst treba biti kratak i imati jednostavnu radnju. Knjige lagane za čitanje za osobe s teškoćama u čitanju također su prikladne budući da su pisane kratkim rečenicama i imaju jednostavan zaplet. **Eseji, bajke i kratke priče** su preporučljive. Knjige sa **šalama, rimama i stariji jinglovi, vrlo jednostavni kvizovi** također su se pokazali popularnima. Neke osobe s demencijom uživaju u slušanju poznatih im **pjesama**. Često se uključe u pjevanje i pokazuju začuđujuću sposobnost prisjećanja teksta. Dječja građa također može biti uključena u ovakve aktivnosti jer ju se može obraditi u jednom čitanju.
- **Tematske knjige za osoblje**
Određene knjige mogu biti korisne za osoblje koje se brine o ovim njegovateljima u njihovom svakodnevnom dodiru s osobama s demencijom. Vezano uz obilježavanje blagdana, primjerice, Božić i Uskrs, tematske knjige može se koristiti za započinjanje razgovora o starim tradicijama, blagdanskim jelima, ukrasima i sl. Eksperimentiranje s raznim temama, koristeći **ilustrirane knjige** iz raznih zemalja, može se pokazati vrlo uspješnim.
- **Mjesna povijest** je popularna, pa su popularne i **biografije poznatih** osoba pisane jezikom jednostavnim za razumijevanje. **Knjige o prošlosti** vrlo su prikladne za prisjećanje i konverzacijske skupine.
- **Zvučne knjige za osobe s afazijom** čitaju se sporije i također se mogu koristiti za osobe s demencijom.

- **Glazba** je važan medij u interakciji s osobama s demencijom. Verbalna komunikacija često je teška, ali pjevanje, plesanje i slušanje glazbe dobre su alternative. Glazba pruža osobama s demencijom prigodu da:
 - izraze osjećaje
 - se zbližavaju s drugim ljudima
 - se prisjete prošlosti
 - izraze svoju osobnost
 - smanje napetost i nemir.
 Glazba se može koristiti u manjim skupinama ili s pojedincima. Ona treba biti popularna i poznata. Primjeri:
 - **smirujuća klasična glazba** – primjerice, posebna izdanja za osobe s demencijom
Music for the Mozart Effect. Spring Hill Music¹⁰
 - **glazba i pjesme s posebnom temom** – primjerice, godišnja doba, cvijeće, ljubav ili gubitak
 - **meditativna glazba** – za opuštanje.

- **Vizualna građa i DVD-ovi**
Svi vole gledati dobre filmove. Osobe s demencijom vole gledati **stare filmove** na svojem majčinskome jeziku. Ovi filmovu vraćaju sjećanja iz “dobrih starih vremena”. Filmovi o **mjesnoj povijesti i prirodi** također su popularni.

- **Drugi mediji**
Drugi novi elektronički mediji, primjerice, **računalne igre**, bit će od interesa novom naraštaju osoba s demencijom. Mnoge su starije osobe već upoznate s računalima.
Osobe s demencijom mogu uživati u pretraživanju interneta uz pomoć njegovatelja, rodbine ili knjižničnog osoblja. Slike na računalu mogu potaknuti razgovor i ilustrirati određene teme. Knjižnično osoblje može predložiti značajne stranice njegovateljima.

- **“Kompleti za prisjećanje”**
Kompleti za prisjećanje vrlo su korisni za poticanje uspomena. U Danskoj, knjižnice i umirovljenički domovi mogu posuđivati ove komplete iz Danskog centra za prisjećanje.¹¹ Kompleti su vezani uz temu i mogu sadržavati stara kuhinjska pomagala, stare članke za dame i gospodu, školske knjige i građu, predmete i pomagala za hobije, za vrtlarjenje itd. Otvorite komplet i istog će trena započeti razgovor!
U nekim zemljama, takve komplete prodaju nakladnici, primjerice, Bi-Folkal Productions u SAD-u¹² i Winslow u Ujedinjenom Kraljevstvu.¹³

¹⁰ www.springhillmedia.com/b.php?i=8520

¹¹ www.reminescences.dk

¹² www.bifolkal.org

¹³ www.winslow-cat.com

U nordijskim zemljama, u porastu je izrada takvih kompleta u samim knjižnicama, nekada u suradnji s njegovateljima i mjesnim udruženjima za povijest.

- **Građa o demenciji za knjižnično osoblje i njegovatelje**

Izbor knjiga i druga informacijska građa o demenciji treba biti dostupna knjižničnom osoblju i njegovateljima bolesnika. Preporuča se da javne knjižnice nude širok izbor knjiga i druge građe o demenciji kao dio svoje opće zbirke.

Knjižnične usluge za osobe vezane uz dom

Osobama s demencijom koje žive u svom domu, knjižnica može pružati usluge knjižničnom uslugom dostave ili poštanskom dostavom. Osobe s demencijom trebaju biti ciljna populacija za ovakve knjižnične usluge na terenu.

Važno je **posjetiti novog korisnika kod kuće** kako bi se odredile specifične potrebe te osobe. Mnoge osobe vezane uz dom u ranoj fazi demencije žive s bračnim drugom ili rodbinom. Važno je da te osobe budu prisutne kod inicijalnog posjeta knjižničnog osoblja i da članovi obitelji budu osobe za kontakt za sljedeće usluge.

Usluge na terenu bolesnicima s demencijom koji su vezani uza svoj dom, iziskuju poznavanje bolesnikovoga osobnog stanja. Teško je nositi se s dnevnom brigom i potrebama osobe s demencijom, ali pružanje prave knjige, glazbe ili informacije može ponekad znatno doprinijeti kvaliteti života i bolesnika i njegovatelja.

Osoblje vanjske podrške također treba upoznati knjižnične usluge i treba ih poticati da se obraćaju knjižnici u ime svoga klijenta.

Knjižnične usluge za osobe smještene u ustanove za trajnu skrb i ustanove za dnevnu skrb

Ustanove za trajnu skrb

U ustanovama za trajnu skrb, sve je veći broj štićenika s bolestima vezanima uz demenciju. U nekim se zemljama osnivaju posebni objekti za osobe s demencijom. Dio osoblja ovih objekata dobit će pouku o demenciji.

Ustanove za dnevnu skrb

U nekim zemljama, osnovane su ustanove za dnevnu skrb za osobe s demencijom. Ovdje posjetitelji provode polovicu ili cijeli svoj dan baveći se raznim hobijima, izletima i drugim zabavnim aktivnostima. Knjige i druga građa iz knjižnice vrlo su dobrodošli osobama u ustanovama za dnevnu skrb.

Suradnja s osobljem

Pružanje knjižničnih usluga za osobe s demencijom pokazalo se vrlo uspješnim. Važno je da knjižnično osoblje redovito posjećuje ustanove za skrb i tijesno surađuje s osobljem tih ustanova. Ukoliko je moguće, knjižnično osoblje trebalo bi sudjelovati na sastancima osoblja ustanova za skrb. Budući da osobe s demencijom lakše funkcioniraju kada se određena rutina uključi u njihov svakodnevni život, preporučljivo je da se knjižnično osoblje ne mijenja tijekom nekog vremena.

Postavljajte pitanja i uključite osoblje ustanove pri planiranju knjižničnih usluga. Znajte da može potrajati neko vrijeme dok osoblje ustanove za skrb shvati koliko vaše usluge mogu doprinjeti kvaliteti života njihovih štićenika.

Važan je dijalog

Prije dostavljanja knjižnične građe, upoznajte osobu za kontakt s građom koju planirate donijeti. Zamolite tu osobu da vam preporuči zanimljive teme.

Njeguajte kontakt s osobljem ustanove za skrb i njihovim štićenicima prigodom svakoga vašeg posjeta.

Ponudite knjige osoblju za njihovu stručnu i privatnu upotrebu.

Ako ustanova ima skupinu podrške za rodbinu i prijatelje štićenika, možete posjećivati sastanke skupine i raspravljati o knjižničnim uslugama.

Modeli knjižničnih usluga

Knjižnične se usluge mogu pružiti na različite načine, uključujući:

- 1. Knjižnične usluge koje pruža knjižničar redovito** (primjerice, jednom mjesečno)
Knjižničar posjećuje sve odjele ustanove i zainteresiranima donosi knjige, audiovizualnu i drugu knjižničnu građu. Usluga treba biti popraćena **malom zbirkom knjižnične građe** u dnevnom boravku ili prostoriji za održavanje aktivnosti. Zbirku treba promijeniti prigodom svakoga posjeta.
- 2. Izbor knjiga, audiovizualne i druge knjižnične građe na različitim mjestima u ustanovi**
Promijenite zbirku svaka tri mjeseca. Pri promjeni zbirke, pitajte osoblje i osobe koje su u ustanovi smještene, imaju li kakvih prijedloga ili preporuka.
- 3. Posjetitelji u ustanovama za dnevnu skrb**
Osobama s demencijom koje dolaze u ustanovu za dnevnu skrb, treba se pružiti prigoda za uključivanje u knjižničnu službu dostave građe u njihov dom.

Posebni programi i događanja u ustanovi

Neki knjižničari koji rade s osobama s demencijom imaju vrlo pozitivna iskustva u osmišljavanju posebnih programa i događanja u ustanovama. Ona mogu uključivati čitanje naglas, prikazivanje filmova ili puštanje glazbe. Mogu se organizirati u suradnji s osobljem ustanove ili možda s glazbenim terapeutom. Knjiški razgovori s knjižničarom mogu biti ugodna aktivnost i mogu dovesti do zajedničke rasprave.

Predstavnici za čitanje

Prije nekoliko godina, Švedski centar za građu laganu za čitanje pokrenuo je novi projekt “Läs Ombud” (predstavnici za čitanje). Predstavnici su prvenstveno članovi osoblja ustanove za trajnu skrb i ustanove za dnevnu skrb. Slične usluge mogu se pružati osobama s demencijom. Svrha **predstavnika za čitanje** poticanje je zanimanja za čitanje te osmišljavanje čitanja naglas (prvenstveno knjiga laganih za čitanje, kratkih eseja i novinskih priča) i posjet knjižnicama. **Predstavnika za čitanje** poučile su mjesne narodne knjižnice s kojima održavaju bliski kontakt.¹⁴

¹⁴ www.lattlast.se/?page=162

Etničke i kulturne manjine

Pri planiranju usluga za osobe s demencijom, knjižnice trebaju uvažavati potrebe i zanimanja svih etničkih i kulturnih manjinskih skupina u zajednici. To znači da se treba odabrati knjižnična građa koja odražava povijest i iskustva ovih skupina. Neki članovi ovih skupina mogu biti nepismeni ili loši čitači pa će im biti zanimljiva vizualna i glazbena građa o zemlji njihovog porijekla. Mnogo dvojezičnih osoba s demencijom može u nekom trenutku zaboraviti “novi” jezik. U takvim slučajevima, knjižnično osoblje morat će se osloniti na članove obitelji i ostalo osoblje koje govori njihovim majčinskim jezikom kako bi uspostavili suradnju.

Promoviranje knjižničnih usluga

Knjižnica treba izraditi brošuru o uslugama koje se nude osobama s demencijom. Brošura treba pružati podatke o uslugama osobama s demencijom vezanima uz dom, kao i o uslugama koje se pružaju u ustanovama. Brošuru treba izložiti u knjižnici i raspčavati liječnicima, medicinskim sestrama, socijalnim radnicima, središtima koja pružaju javne informacije te na drugim mjestima gdje se sastaju starije osobe i njihova rodbina. Jednako je važna elektronička promidžba knjižničnih usluga te bi sadržaj brošure također trebalo objaviti na mrežnim stranicama knjižnice.

Zaključak

Autorice se nadaju da će ova publikacija nadahnuti kolege diljem svijeta da izađu ususret izazovima koji se stavljaju pred njih u radu s osobama s demencijom.

Krajnji cilj trebao bi biti učiniti usluge namijenjene osobama s demencijom dijelom temeljnih usluga knjižnice.

Osobe s demencijom imaju različite ukuse kao i ostali korisnici, ali imaju dodatne potrebe. Knjižnica je u jedinstvenom položaju da im zadovolji te potrebe zajednički s pružateljima ostalih usluga. Rad s osobama s demencijom svakako je izazov i iziskuje poseban uvid i znanja. Međutim, trud se nagradi kada bolesnik jasno pokazuje znakove tjelesnog i duševnog poticaja kao rezultat takvih napora. Ove smjernice pružaju temeljne informacije o različitim oboljenjima vezanim uz demenciju, predlažu različite načine uspostave knjižničnih usluga za osobe s demencijom te preporučuju prikladnu građu i izvore za takve usluge. Knjižnično osoblje diljem svijeta može primijeniti ove smjernice u skladu s okolnostima kao i uključiti dodatne elemente.

Bibliografija

Alzheimer's disease : help for caregivers / Alzheimer's Disease International. Geneva : Division of Mental Health, World Health Organization, 1994. Pretisnuto u lipnju 2000. i siječnju 2006. [citirano: 2007-05-01].

Dostupno na: www.alz.co.uk/adi/pdf/helpforcaregivers

Kitwood, Tom. Dementia reconsidered : the person comes first. Buckingham [England] ; Philadelphia : Open University Press, 1997. Pretisci 1998., 2000., 2001.

Larsen, Jeannette. Library service in the year 2007 : with yesterday's objects. // LSDP Newsletter 64(June 2007).

Verity, Jane; Kuhn, Daniel. The art of dementia care. Clifton Park, NY : Thomas Delmar Learning, 2008.

Verity, Jane. Joyful activities for people with dementia. Mooroolbark, Victoria : Dementia Care Australia, 1997.

Mrežna mjesta

Alzheimer's Disease International (ADI)

Krovna udruga za udruge koje se bave Alzheimerovom bolešću (s adresarom udruga širom svijeta).

www.alz.co.uk [pristupljeno: 2007-05-01]

The Alzheimer's Association

Sjedinjene Američke Države

www.alz.org [pristupljeno: 2007-05-01]

Alzheimer's & Related Disorders Society of India

www.alzheimer-india.org [pristupljeno: 2007-05-01]

Alzheimer Europe

Ujedinjeno Kraljevstvo (osim Škotske)

www.alzheimers.org.uk [pristupljeno: 2007-05-01]

Alzheimer Iberoamerica

Srednja i Južna Amerika

aib.alzheimer-online.org [pristupljeno: 2007-05-01]

Bifolkal Productions

Sjedinjene Američke Države

www.bifolkal.org [pristupljeno: 2007-05-01]

Chinese Association of Alzheimer's Disease and Related Disorders

www.adc.org.cn [pristupljeno: 2007-05-01]

The Danish Reminiscence Centre

www.reminiscens.dk [pristupljeno: 2007-05-01]

Dementia Care Australia

www.dementiacareaustralia.com [pristupljeno: 2007-05-01]

The Dementia Services Centre

www.dementia.stir.ac.uk/about.htm [pristupljeno: 2007-05-01]

Glasgow Museums Resource Centre

www.glasgowmuseums.com/venue/index.cfm?venueid=14 [pristupljeno: 2007-05-01]

The Reminiscence Centre, London

www.age-exchange.org.uk [pristupljeno: 2007-05-01]

Winslow

www.winslow-cat.com [pristupljeno: 2007-05-01]

World Health Organizations (WHO) – Svjetska zdravstvena organizacija

www.who.int/en [pristupljeno: 2007-05-01]

Dodatna literatura

IFLA-ine smjernice

www.ifla.org

Guidelines for easy-to-read materials / revision by Misako Nomura, Gyda Skat Nielsen and Bror Tronbacke on behalf of the IFLA/Library Services to People with Special Needs Section. The Hague : IFLA Headquarters, 2010. (IFLA professional report ; no. 120) [citirano: 2011-09-02]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/en/publications/lsnifla-professional-reports> *Vidi i hrv. prijevod*: Smjernice za građu laganu za čitanje [Elektronička građa] / priredili Misako Nomura, Gyda Skat Nielsen i Bror Tronbacke u ime IFLA-ine Sekcije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama ; [s engleskog prevela Amelija Tupek]. 2. prerađeno hrvatsko izd., (prema 2. prerađenom izd. izvornika). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. (Elektronička izdanja Hrvatskoga knjižničarskog društva ; knj. 3) [citirano: 2011-09-02]. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hr/izdanja/kategorija/elektronicka>¹⁵

Guidelines for libraries serving hospital patients and the elderly and disabled in long term care facilities / compiled by a working group chaired by Nancy Mary Panella under the auspices of the Section of Libraries Serving Disadvantaged Persons. The Hague : IFLA, 2000. (IFLA professional report ; no. 61) [citirano: 2011-09-02]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/en/publications/lsnifla-professional-reports> *Vidi i hrv. prijevod*: Smjernice za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj / sastavila radna skupina pod predsjedanjem Nancy Mary Panella, pod pokroviteljstvom Sekcije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama ; [s engleskog preveo Kristijan Ciganović]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. (Povremena izdanja Hrvatskoga knjižničarskog društva. Novi niz ; knj. 21)

International resource book for libraries serving disadvantaged persons / by Joanne Locke and Nancy Mary Panella (eds.). The Hague : IFLA, 2001. (IFLA professional report ; no. 96)

¹⁵ U izvorniku je navedeno prvo izdanje koje je na engleskom jeziku objavljeno 1997., a u hrvatskom prijevodu 2005. *Nap. ur.*

Irvall, Birgitta; Nielsen, Gyda Skat. Access to library for persons with disabilities : checklist / by Birgitta Irvall and Gyda Skat Nielsen. The Hague, IFLA Headquarters, 2005. (IFLA professional report ; no. 89) [citirano: 2011-09-02]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/en/publications/lisnifla-professional-reports> *Vidi i hrv. prijevod:* Irvall, Birgitta; Nielsen, Gyda Skat. Pristup knjižnicama za osobe s invaliditetom : lista za (samo)procjenu / Birgitta Irvall i Gyda Skat Nielsen ; prevela Irena Kranjec. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008. (Elektronička izdanja Hrvatskoga knjižničarskog društva ; knj. 2) [citirano: 2011-09-02]. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hr/izdanja/kategorija/elektronicka>

Lehman, Vibeke; Locke, Joanne. Guidelines for library services to prisoners / by Vibeke Lehmann and Joanne Locke. 3rd ed. The Hague : IFLA, 2005. (IFLA professional report ; no. 107) [citirano: 2011-09-02]. Dostupno na: <http://archive.ifla.org/VII/nd1/iflapr-92.pdf> *Vidi i hrv. prijevod:* Lehman, Vibeke; Locke, Joanne. Smjernice za knjižnične usluge za zatvorenike / Vibeke Lehmann i Joanne Lock ; [s engleskoga preveo Kristijan Ciganović]. 1. hrvatsko izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2007. (Povremena izdanja Hrvatskoga knjižničarskog društva. Novi niz ; knj. 17)

Nielsen, Gyda Skat; Irvall, Birgitta. Guidelines for library services to persons with dyslexia / Gyda Skat Nielsen and Birgitta Irvall ; under the auspices of the Section of Libraries Serving Disadvantaged Persons. The Hague : IFLA, 2001. (IFLA professional report ; no. 70) [citirano: 2011-09-02]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/VIIIs9/nd1/iflapr-70e.pdf> *Vidi i hrv. prijevod:* Nielsen, Gyda Skat; Irvall, Birgitta. Smjernice za knjižnične službe i usluge za osobe s disleksijom / Gyda Skat Nielsen i Birgitta Irvall ; [s engleskoga prevela Koraljka Golub]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. (Povremena izdanja Hrvatskoga knjižničarskog društva. Novi niz ; knj. 6)

O autoricama

Helle Arendrup Mortensen je koordinatorica usluga na terenu pri Narodnim knjižnicama Lyngby-Taarbaek. Članica je IFLA-ine Sekcije knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama od 2005. Helle Mortensen ima nekoliko godina iskustva s uslugama za starije osobe vezane uz dom i smještene u ustanovu. Od 2006. do 2007. godine voditeljica je projekta za slijepe, slabovidne i čitatelje s teškoćama pri narodnim knjižnicama Lyngby-Taarbaek.

Adresa elektroničke pošte: hmo@ltk.dk

Gyda Skat Nielsen bila je voditeljica Odsjeka za usluge na terenu pri Narodnim knjižnicama Sollerod do kraja 2005. Bila je članica Sekcije knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama od 1997. do 2005. Od 2005. godine, dopisna je članica Sekcije. Gyda Skat Nielsen ima nekoliko godina iskustva u pružanju usluga osobama s demencijom u njihovom domu i u ustanovama. Sada je nezavisna knjižničarska savjetnica.

Adresa elektroničke pošte: gskatn@mail.dk

Nakladnik

Hrvatsko knjižničarsko društvo
c/o Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
Hrvatske bratske zajednice 4, Zagreb
e-mail: hkd@nsk.hr
www.hkdrustvo.hr/hr/izdanja

Za nakladnika
Marijana Mišetić

Korektura
Anka Ivanjek

Priprema
Denona, d.o.o.